

SAVJEST - ČUVAR ČOVJEKOVA DOSTOJANSTVA I SLOBODE

Čovjek po svojoj naravi teži uspostavi društva u kojem će živjeti slobodno, u skladu sa svojim vjerskim i svjetonazorskim uvjerenjem i vrijednostima, odnosno u skladu sa svojom savjesti. Stoga zabrinjava činjenica da se u posljednje vrijeme sve češće osporava pravo građanima da se slobodno izjasne o nekim društveno-političkim i svjetonazorskim pitanjima. Uočava se i određena isključivost od strane pojedinaca ili pojedinih interesnih skupina koji se ne ustručavaju i javno obezvrjeđivati uvjerenja i stavove koji su suprotni njihovim svjetonazorskim i ideološkim uvjerenjima. U takvom ozračju svjedoci smo sve učestalijega prizivanja pojma »savjest« kada se radi o nekim ključnim pitanjima koja se odnose na opće dobro u Hrvatskoj, prvenstveno kada su posrijedi vrijednosna i svjetonazorska pitanja ili opredjeljenja. Stoga Komisija Hrvatske biskupske konferencije »Iustitia et pax« smatra potrebnim izreći svoj stav o poimanju onoga što savjest jest, ali i o pravu na priziv savjesti. To čini zbog toga što smatra da je nepoštivanje osobne savjesti i njezina uvjerenja nedopustivi pokušaj ugrožavanja ljudske slobode, a time neposredno i ljudskoga dostojanstva. Istodobno u tome prepoznaje duboke korijene mnogih problema s kojima se suočava hrvatsko društvo.

1. *Moralni vid.* Svaki čovjek posjeduje savjest kao zadnje subjektivno mjerilo svojega konkretnoga moralnoga djelovanja. Savjest nije autonomna instancija, nego se tijekom života oblikuje prema normama objektivnoga moralnoga reda, do kojih ljudi različitih kultura dolaze na različite načine. Kršćani oblikuju svoju savjest i na temelju Svetoga pisma te učenja crkvenoga Učiteljstva, koje tumači objektivni moralni red. Crkva stoga uči da je savjest »najskrovitija jezgra i svetište čovjeka, gdje je on sam sa svojim Bogom, čiji glas odzvanja u njegovoj nutrini« (*Gaudium et spes*, br. 16). U tom smislu, savjest je izričaj dostojanstva svakoga čovjeka, a u kršćanskom smislu ona je bitna dimenzija čovjekove »sličnosti s Bogom«. Djelovanje po savjesti stoga je obveza svakoga čovjeka, jer zahtijeva od ljudskoga bića da djeluje kao *homo moralis*. Činiti nešto protiv uvjerenja vlastite savjesti, osobito ako osjećamo da je to zlo, istinski je grijeh. Dakle, ne postoji nikakav forum, institucija ili politička stranka koja čovjeku smije naložiti da čini nešto što on po savjesti smatra nedopuštenim ili štetnim. Takav bi pokušaj bio teško narušavanje čovjekova dostojanstva, čime širom otvaramo vrata totalnom relativizmu, a u konačnici i jednoulju.

Savjest i sloboda idu zajedno, odnosno čovjekova sloboda temelji se na savjesti koju je potrebno trajno oblikovati u istini. To je potrebno zbog toga da bi se izbjegla pogrešna poimanja i primjena pojma savjesti u konkretnom životu. Prema tome, savjest se ne može poistovjetiti s osobnim poimanjem onoga što je dobro i zlo, s konkretnom individualnom prosudbom u pogledu svega, pa tako i vrjednota. Tako nije moguće da netko smatra kako mu je, snagom odluke vlastite savjesti, dopušteno ubiti nevino ljudsko biće, krasti, lagati i sl. To vrijedi za svakoga čovjeka, pogotovo kršćanina, a osobito vrijedi za izabrane predstavnike naroda koji su preuzeli odgovornost skrbiti za opće dobro, bez obzira na to kojoj političkoj stranci pripadali. Jer i onaj koji nije vjernik obvezatan je savjest oblikovati sukladno određenim objektivnim kriterijima moralnosti. Među te objektivne kriterije svakako se ubraja i ono što sačinjava opće dobro zajednice.

2. *Pravni vid.* Sloboda mišljenja i izražavanje misli te sloboda savjesti i vjeroispovijesti temeljna su ljudska prava. U tom smislu i pravo na priziv savjesti zajamčeno je Ustavom Republike Hrvatske i međunarodnim pravom, a potvrđeno je, u više navrata, i u praksi Europskoga suda za ljudska prava. Države imaju obvezu poštivati pravo na priziv savjesti svakoga pojedinca, kako kroz odgovarajuće

zakonodavstvo tako i kroz oblikovanje politika koje moraju poticati slobodu očitovanja savjesti. To se posebno odnosi na situacije u kojim donošenje odluke na temelju savjesti dolazi u sukob sa zahtjevima nadređenih te stvarne ili pretpostavljene većine koja odlučuje o pitanjima od javnoga interesa, odnosno općega dobra.

Potrebno je stoga razlikovati pravo priziva na savjest pojedinca od poštivanja odluka određene političke stranke ili od očekivanja nadređenih. Stranački politički život u demokraciji pretpostavlja djelovanje pojedinaca po pravilima stranke, dok se ona u demokratskoj proceduri ne promijeni. Bez tog pravila ne bi mogla funkcionirati demokracija. Međutim, kada je riječ o pitanjima vrijednosne orijentacije, tada sloboda savjesti pojedinca ima apsolutnu prednost pred tzv. »stranačkom stegom«. Uspoređivanje »stranačke stege« i prava na priziv savjesti ne samo da je nedopustivo, nego je i veoma opasno za budućnost demokracije u Hrvatskoj. Pozivamo stoga političke čimbenike u Hrvatskoj da trenutačne političke ili neke druge interese ne povezuju s pravom priziva na savjest.

Povijest poznaje izvrsne svjedoke savjesti, od ranokršćanskih mučenika do Thomasa Morea (1477. - 1535.), kojega je sv. Ivan Pavao II. u Velikom Jubileju (2000.) proglasio zaštitnikom političara i svih koji obnašaju službu svjetovne vlasti. On je, naime, kao i ranokršćanski mučenici, bio spreman u ime vlastite savjesti i zbog promicanja istine podnijeti trpljenje, poniženje i vlastitu smrt. Njih se stoljećima časti i poštuje kao svijetle primjere moralne neporočnosti. U Hrvatskoj je očito savjest podcijenjena i u društvenom i političkom životu postaje puka formalnost. Još uvijek zarobljeni određenim ideologijama, prioritetom postavljamo stranačku stegu i uskogrudne društveno-političke interese te se tako u jednom demokratskom društvu žrtvuje ono što je vrhunski cilj svake demokracije, a to je sloboda čovjeka. Ta činjenica mora zabrinjavati svakoga komu je stalo do toga da se hrvatsko društvo demokratski razvija i oslobađa jednogumnih robovanja.

Izražavajući zabrinutost zbog takvoga stanja, Komisija poziva i potiče sve odgovorne osobe i institucije u hrvatskom društvu na bezuvjetno poštivanje prava na slobodu savjesti kao pretpostavke istinske slobode čovjeka u demokratskom društvu.

U Zagrebu 18. lipnja 2018.

+ Đuro Hranić
nadbiskup đakovačko-osječki
predsjednik Komisije HBK-a »Iustitia et pax«